

Kongelig tannverk i Babylon

Av tannlegene Johnny Grøthe og Gerd Hauge Østmoe

Selv om tannverk og kjevebetennelser må ha vært av menneskeslektens svøper gjennom alle tider, er det sparsomt med beretninger om behandlingen av disse lidelsene. Noen opplysninger kan vi likevel finne både fra det gamle Egypt og gamle Roma. Via Egypt kommer vi til Babylonia.

Forfatteren Mika Waltari har i sin historiske roman *Egypteren Sinuhe* en historie om en tannuttrekning på en babylonsk konge. Hvor mye av fortellingen som er historisk riktig og hvor mye som er dikterisk frihet, vet vi ikke. Men sikkert er det at historien om Sinuhe finnes i gammel egyptisk litteratur. Og Mika Waltaris inngående historiske kunnskaper gir utvilsomt både omfattende og korrekte bakgrunnsopplysninger, og hans sterke innlevelse i tiden og stoffet gir et noenlunde sannferdig bilde av levekårene og samfunnene i denne fjerne fortid.

Sinuhe har det til felles med Moses at han som nyfødt blir funnet drivende i en sivbåt på Nilen. Han blir oppdaget av kona til de fattiges lege i den egyptiske hovedstaden Tebe, oppdratt i legefamilien og blir lege som sin fosterfar. Etter hvert blir han farao Aknatons livlege, tidspunktet er rundt år 1350 fvt som er en turbulent periode i Egypts historie. Legegjerningen i det gamle Egypt var nært knyttet til prestegjerningen så de to yrkene gikk om hverandre. Sinuhe blir kalt «hodeskalleboreren» etter utnevnelse til faraos hjernekirurg. Åpning av hodeskallen for å slippe ut onde ånder var tanken bak «behandlingen».

TIL BABYLONIA • Sinuhe spilte sine kort dårlig og måtte rømme Egypt, eller Kem, som var navnet på landet den gangen; Egypt er et navn grekerne senere satte på landet. Sinuhe reiste gjennom mange land og riker i det vi nå kjenner som Midt-Østen og kom også til Babylonia i det historiske området Mesopotamia, nåtidens Irak. Hovedstaden Babylon lå ved elven Eufrat, om lag 110 km sør for dagens Bagdad. Assyrerne bodde i den nordlige delen av Mesopotamia og babylonerne lengre sør. Folkene snakket semittiske språk. Mesopotamia hadde ingen naturlige grenselinjer, noe som gjorde dem sårbare for angrep utenfra. Heller ikke grensene mellom assyrerne og babylonerne var faste. Når Babylonia ble svekket, bredte Assyria seg mot sør, og når Assyria ble svekket og Babylonia ble sterkere, rykket grensen mot nord.

Sinuhes reisekasse var mange leirtavler, på dem var det risset inn datidens reisesjekker, verdidokumenter som han kunne veksle inn i gull i templenes pengekontorer i de forskjellige land han kom til. Han ble imponert over landet Babylonia og byen Babylon. Mens kemittene, egypterne, trodde at deres land var jordens sentrum, hadde babylonierne samme tanken om sitt land, og omtalte sin konge som herre over de fire verdensdeler. Sinuhe erfarte at det var land og riker øst for Babylonia, en tanke som var fremmed for kemittene. Handel med disse fremmede landene brakte med seg varer som også var ukjente for en kemitt som Sinuhe slik som silke og porselen. At babylonierne som husdyr hadde fugler som ikke kunne fly og at de verpet spiselige egg, var noe Sinuhe

trodde han ikke ville bli trodd på når han kom tilbake til Kem. Ikke noe annet sted i verden var det så mange forskjellige mennesker som i Babylon, og ikke noe annet sted kunne det høres så mange forskjellige språk på gatene. Menneskene var feitere og mer oljeglinsende (tegn på velstand og lykke) enn i noe annet land, og de lo mye, som feite mennesker ofte gjør.

Til Babylon kom Sinuhe fra landet Mitanni. Der hadde han utført en imponerende hjerneoperasjon, og hans ry hadde etter dette kommet til Babylon før ham. Derfor sendte kongen i Babylon bud på ham, han hadde skikkelig tannverk. Kongen, hans navn var Burnaburiasj, var bare en guttunge, og for å gi ham noe verdighet var han utstyrt med løsskjegg. Den dagen Sinuhe ble budt å komme til slottet var på ukens sjuende dag, og det tolket Sinuhe som en uheldig omstendighet, derfor utsatte han besøket til neste dag.

Da bærestolen fra slottet kom for å hente ham, ble han fornærmet for stolens noe simple utseende og beordret herbergets fineste bærestol i stedet. Det måtte 40 slaver til for å bære den, og selv var Sinuhe pyntet til trengsel med kostbare klær og smykker for å gjøre inntrykk både på folket i gatene og på kongen, han ville for all del ikke stille opp «med eselmøkk mellom tærne». Med seg hadde han sine medisinske remedier og var ledsaget av sin egyptiske tjener Kaptah.

TIL KONGENS SLOTT • Ved ankomsten til slottet ble følget møtt av en gammel mann som viste seg å være kongens livlege. Han så med misbilli-

Nærbilde av Ishtarporten, den nordlige port i Babylons mur. Fra Pergamannuseet i Berlin. Foto: D. Broberg.

gelse på Sinuhe og mente at han var en svindler som var kommet for å lure gull og sølv fra kongen. Sinuhe ga inntrykk av at den gamle mannens ord var som «en flues surr i mine ører», men ga ham likevel noen gullringer fra sitt håndledd for å vise sin rikdom. Da ble livlegen imponert og viste Sinuhe og Kaptah inn til kongen.

Kongen satt på myke puter i et luftig rom, hvor veggene glødet av fargerike, glasserte murstein. Han satt med hånden mot kinnet, og ved siden av ham lå en temmet løve som en slags vakt-hund, den knurret dovent da den så Sinuhe og Kaptah. Kaptah ble så skremt av løven at han hoppet som en frosk tilbake mot inngangsdøren. Da lo kongen så tårene trillet, men så kom han i hug sine smerter og skrek opp og førte hånden tilbake til kinnet.

Den gamle mannen (kongens livlege) kastet seg på magen for å slikke

golvet foran kongen. Kongens kjaker var svulmet så voldsomt opp at det ene øyet var grodd halvt igjen. Han rynket øyenbrynene, og den gamle mannen så på ham og skyndte seg å si: «Her er den sta kemitten, som ikke kom da du befalte. Si bare ett ord, så skal jeg la soldatene flekke opp leveren hans med sine spyd.»

Men kongen sparket til ham og sa: «Nå er det ikke tid til å prate tull, nå må han helbrede meg fort, for smertene mine er forferdelige, og jeg er redd at jeg dør, for jeg har ikke sovet på mange netter og kan heller ikke spise annet enn varm kjøttssuppe.»

Da jamret den gamle mannen seg og slo pannen i golvet og sa: «Oh herre over de fire verdensdeler, vi har gjort alt for å helbrede deg, og vi har ofret kjever og tenner i templet for å fordrive den onde ånd som har satt seg fast i kjaken din. Annet har vi ikke

kunne gjøre, siden du ikke har tillatt oss å røre ved din hellige kjake for å helbrede deg. Og jeg tror ikke denne urene, fremmede kan gjøre noenting bedre enn vi kan.»

Men Sinuhe sa: «Jeg er Sinhue, kemitten, og jeg trenger ikke å undersøke deg for å se at en kinntann har fremkalt opphovningen av kinnet ditt, fordi du ikke har latt tannen rense i tide, eller ikke latt den trekke ut, noe som dine leger sikkert har rådet deg til. Men jeg vet at din smerte er stor, derfor vil jeg hjelpe deg.»

INCISJON • Kongen holdt hånden mot kinnet og sa: «Din tale er dristig, og hvis jeg var frisk, ville jeg sikkert la din frekke tunge slite ut av munnen din og flekke opp leveren din, men det er det ikke tid til nå. Helbred meg fort, og din lønn skal være stor, men skaffer du meg smerte, lar jeg deg drepe med en gang.»

Sinuhe svarte: «Nå ser jeg, uten å undersøke deg, at ditt onde er modent til å bli åpnet, og jeg gjør det hvis du vil, men selv en konge kan ikke gudene beskytte mot smerter. Allikevel forsikrer jeg deg at din lette skal bli så stor at du ikke lenger skal huske smertene etterpå, og jeg lover deg at jeg skal gjøre det så lett for deg som et menneske kan gjøre med sin dyktighet».

Kongen nølte en stund med hånden mot kinnnet og så på Sinuhe med rynkede øyebryn. Grettent sa han til slutt: «Hva du gjør, så gjør det fort».

Den gamle mannen begynte å jamre og slå pannen sin mot golvet, men Sinuhe brydde seg ikke om ham, men befalte at man skulle varme vin, og i den blandet han et døvende legemiddel og lot kongen drikke det. Etter en stund ble kongen glad og sa: «Smertene mine gir seg, og nå skal du ikke lenger komme meg nær med dine tenger og kniver».

Men Sinuhes vilje var sterkere enn kongens, og han fikk ham til å åpne munnen. Han holdt kongens hode fast i armhulen sin og åpnet byllen i kjaken hans med en kniv som han hadde renset i ild. Kongen skrek høyt da kniven skar ham, og løven reiste seg og brølte og pisket med halen og dens øyne glødet. Kongen hadde imidlertid fullt opp å gjøre med å spytte ut det som rant ut av byllen hans, og hans lette var stor. Sinuhe hjalp ham med å trykke lett på kinnnet hans. Han spyttet og gråt av glede, og spyttet igjen og sa: «Sinhue, du kemitt, du er en velsignet mann, skjønt du har voldt meg smerte».

Kongen spyttet ustanselig og trykket med hånden på kinnnet sitt og spyttet igjen, og kinnnet gjorde ikke lenger vondt. Og han sa: «Spis med meg, Sinhue, skjønt det ikke er forenlig med min verdighet, men i dag vil jeg glemme min verdighet og ikke tenke på at du har holdt mitt hode under armen din og har gravd meg i munnen med fingrene dine.»

Så spiste og drakk de sammen, og Sinuhe sa til ham: «Smertene dine er

Nebukadnesars palass i Babylon. Foto: GV Presse.

lindret nå, men de kan vende tilbake når som helst, dersom du ikke lar den tannen trekke ut som er skyld i dem. Så snart hevelsen i kinnnet ditt har lagt seg, skal du derfor la din tannlege trekke ut denne tannen, og det kan han gjøre uten å skade din helse.»

Kongen mumlet og sa grettent: «Fremmede, du taler mange ord og ødelegger min glede». Men etter å ha fundert en stund, sa han: «Kanskje du har rett. Men hvis dette skal gjøres, så får du gjøre det, for tannlegen min vil jeg ikke se for mine øyne mer, så mye unødig plage som han har voldt meg».

Sinuhe sa til ham: «Jeg merker av det du sier, at du som barn har drukket mer vin enn melk, og slikkerier er ikke bra for deg, for i denne byen lages slikkeriene av daddelsirup som forderver tennene, mens de i Kem blir laget av honning som meget små fugler samler til menneskene i store kaker. Spis derfor heretter bare slikkerier fra havnen, og drikk melk hver morgen når du våkner.»

Kongen sa: «Sannelig Sinhue, du er en stor skøyer, for jeg tror ikke at små fugler samler slikkerier til menneskene.» Da sa Sinuhe i stort alvor: «Jeg akter ikke å trekke tannen ut av munnen din, det får tannlegen din gjøre, for i slike ting er han den dyktigste

mann her i landet og sikkert også dyktigere enn meg, og jeg vil ikke pådra meg hans vrede. Men hvis du vil, kan jeg stå ved siden av deg og holde dine hender, og oppmuntre deg mens han gjør det. Jeg skal også lindre smertene dine med all den kunst som jeg har lært i mange land og blant mange folk. Og alt dette må skje to uker fra denne dag, for det er bedre at dagen er bestemt på forhånd, for at du ikke skal angre deg. Da er nemlig kjaken din blitt tilstrekkelig bedre, og til da skal du skylle munnen din hver morgen og aften med et legemiddel som jeg skal gi deg, skjønt det kanskje svir og smaker vondt.»

UTTREKNINGEN • Etter to ukers forløp møtte Sinuhe kongens leger i templet i guden Marduks tårn, og sammen ofret de en sau og lot prestene granske leveren og spå om det forestående inngrepet. De sa at kongen ville bli meget rasende på dem, men ingen ville miste livet eller få varige mén. Stjernetyderne sa at dagen ikke var utjenlig, selv om en mer gunstig dag hadde kunnet bli valgt. Da de gikk ut av tempelet, fløy en gribb over dem, den bar et menneskehode i klørne, som den hadde tatt på bymuren der dømte folk ble hengt oppned til de døde som

straff, og dette tolket prestene som et gunstig tegn for vårt forehavende, skjønt tegnet etter Sinuhs mening var alt annet enn gunstig.

Kong Burnaburiasj kom modig inn og hadde drukket vin for å glede sin lever, som man sa i Babylon, men da han så stolen som tannlegen hadde tatt med seg til slottet, kjente han den igjen og ble blek og sa at han hadde viktige regjeringssaker å utrette, skjønt han hadde glemt dem da han hadde drukket vin. Han hadde tenkt å gå igjen, men mens de andre legene lå på magen og tørket golvet med sine lepper, grep Sinuhe hånden til kongen og oppmuntret ham og sa at alt skulle være over meget snart, hvis han bare holdt seg modig.

Han befalte legene å reise seg, og han rensket tannlegens instrumenter i skarabéens ild og gned en bedøvende salve på kongens tannkjøtt, til kongen ga ordre om å slutte, for han sa at kinnet hans var som tre, og tungen ville ikke røre seg i munnen. Da satte de ham i stolen, bandt hodet hans fast til den og presset kiler inn i munnen hans, så han ikke lenger klarte å lukke den. Sinuhe holdt ham i hånden og oppmuntret ham, og tannlegen ropte høylytt på hjelp fra alle Babylons guder og førte tangen inn i munnen hans og nappet tannen ut så dyktig at Sinuhe aldri hadde sett noen trekke en syk tann ut av munnen med en slik ferdighet. På tross av kilene skrek kongen likevel forferdelig, og løven begynte å brøle utenfor døren og kastet seg mot døren så det knakte og krasset på den med klørne sine.

Dette var et forferdelig øyeblikk, for da de hadde gjort hodet til kongen fri og hadde tatt kilene ut av munnen på ham, spyttet han blod i et fat, ynket seg og ropte, og tårene trillet nedover kinnene på ham. Da han hadde spyttet ut blodet, ropte han gråtende at hans livvakt skulle drepe dem alle sammen, og han kalte på løven sin, sparket overende den hellige ild og slo legene sine med en stokk, helt til Sinuhe tok fra ham stokken og ba ham skylle

munnen. Han gjorde det og legene lå foran føttene hans og skalv i alle lemmene, og tannlegen trodde at hans siste time var kommet. Men kongen falt til ro og drakk vin om enn med munnen på skjeve.

BELØNNING • Kongen ga rikelig med gaver til legene, og tannlegen gjorde han til en rik mann. Så sendte han alle bort, men beholdt Sinuhe hos seg for at han skulle lære ham noen kunster han hadde foralt om. Sinuhe ville på sin side gjerne få mer kunnskap han kunne bruke i sin legekunst, særlig interesserte han seg for prestenes spådomskunst.

Så tok kongen Sinuhe med seg til sitt kvinnehus der han hadde sine fire hundre konkubiner. Det var kvinner og unge piker fra alle kjente land og endog kvinner fra naturfolk og som kjøpmennene hadde ført med seg. De var forskjellige i farge og skikkelse, var kledd i smykker og edelsteiner, og de danset for kongen med blottede mager og moret ham på mange vis. Han tilbød Sinuhe å velge seg ut en kvinne han kunne «more seg» med bare han ikke laget barn på henne for det ville avstedkomme mange slags vanskeligheter. Men Sinuhe avslø kongens tilbud med at han hadde lovet sin gud å avholde seg fra kvinner da han hadde noe å sone. Dessuten hadde Sinuhe lovet at han neste dag skulle helbrede en av kongens fornemme menn med kniv, og derfor kunne han ikke være nær en kvinne.

Sinuhe ville derimot gjerne at kongen viste ham sin store krigshær for at han kunne fortelle om det når han kom tilbake til Kem. Kongen sa at han ville komme til å kjede seg ved å sitte på en gyllen trone en hel dag mens hans krigsfolk defilerte forbi. Dessuten ville det koste så mye at skatten fra en hel provins for ett år ville gå med. Men han gikk likevel med på det, og en hel dag toget krigsfolket forbi kongen og hans følge ved Istars port, det var spydsoldater og bueskyttere og stridsvogner.

Sinuhe ble imponert over størrelsen på krigsfolket, de marsjerte forbi med seksti mann i bredden, det var så mange at det var umulig å telle dem for som Kaptah sa: «så mange tall finnes ikke i hele verden». Fotfolket var seksti ganger seksti ganger seksti mann, og kampvognene kunne også telles i sekstital for seksti var et hellig tall i Babylonia. (Babylonske matematikere hadde utviklet et tellesystem basert på det seksagesimale system der 60 var et grunnbegrep. Vi har arvet noen av våre begreper derfra, som f.eks klokkesystemet med 60 minutter og sekunder og sirkelens inndeling i 360 grader. Babylonske lærde utviklet tidlig vitenskap og astrologi fra kunnskapene de arvet etter sumererne.)

Sinuhe la merke til at skjoldene til kongens livvakt skinte i gull og sølv, og ansiktene deres glinste av olje. Sinuhe lovpriste kongen for hans store makt og sa at det ikke var uten grunn at han ble kalt herre over de fire verdensdeler. Han ville ha mye å berette om fra Babylonia når han vendte tilbake til sitt hjemland Kem.